

C. S. Lewis
A SZERETET NÉGY ARCA
(Budapest, 2013, Harmat)

„Minden egyes dolognak két arca van: egy maga szerinti és egy Ura szerinti arca; saját arca szerint minden egyes dolog semmi, míg Isten arca szerint [maga] a Lét. Ilyen módon semmi nem létezik, csak Isten és az Ő arca, mert »minden elenyészik, az Ő arcát kivéve«.”

Abú Hámid al-Ghazáli

C. S. Lewis (1898–1963) belfasti születésű író, az oxfordi egyetem angol irodalom tanszékének professzora volt. Számos könyve jelent meg egymástól nagyon különböző műfajokban. Magyarul úgynevezett *fantasy* regényciklusa (*Narnia krónikái*) a legismertebb, de írt *sci-fi* jellegű (*A nagy válás*) illetve mitologikus (*Míg arcunk nem lesz*) kisregényeket és számos keresztény témájú esszékötetet (*Esszék a kereszténységről, A fájdalom, A bánatról, A zsoltárokról, Csodák*). Megjelent egy vele készített interjúgyűjtemény (*Keresztény vagyok*), illetve önéletrajzi könyve (*Az öröm vonzásában*) is hazánkban. Ezt a látzólagos sokféleséget és a meghökkentő műfaji különbözőségeket összekapcsolja valami, amit csak gondolati művein keresztül érthetünk meg: Lewis keresztény értékrendje. Ez alatt ne valamiféle merev, moralizáló, kőbe vésett, kihűlt tanítást értsünk. Tőle igazán megtanulhatjuk, hogyan kell újragondolni és kérlelhetetlen őszinteséggel, intelligenciával, humorral, önironiával a saját életünkre vonatkoztatni, magunkévá tenni az általunk elfogadott igazságokat. Hitelessége abban rejlik, hogy az általa kibontott tanítások frissekké és étellel telivé, valódivá lesznek azáltal, hogy érezzük, semmi olyat nem ír – legyen az irodalmi allegória vagy esszé –, amit előbb mélységesen végig nem gondolt és meg nem élt volna. Szeretné megosztani velünk azt a gondolati-lelki-szellemi folyamatot, mely-

nek során ezen igazságok felismerésére jutott, illetve azokat a konklúziókat, melyek e belátások után életünk átformálására és felemelésére vonatkoznak.

Külön említést érdemelnek ebből a szempontból az általunk allegorikus kisregényeknek nevezett művei. Magas szépirodalmi színvonalon, bámulatos képzelőerővel alkot meg világokat, melyekben e tanítások finom, indirekt, elragadó és katartikus módon jelennek meg. A *Míg arcunk nem lesz* antik környezetbe helyezett pogány királyságban játszódik. Rendkívül intelligens, ám förtelmesen csúnya királylány önéletrajza, aki öreg korában érti meg, hogyan szeretett rosszul, önzőn, intellektuálisan és magát becsapva, a számára legkedvesebb lényt elárulva. De e felismerésre jutva jóvá tehet mindent, míg végül – ha figyel és nem csak egy történettel veteti magát – az olvasó számára is feldereng, hogy ez a lény tulajdonképpen gyönyörű önmaga. Végül így lesz *arcunk*.

A *nagy válás* című, első látásra *sci-finek* tűnő kisregény egy furcsa és eleinte nyomasztó utazást mutat be, mely olyan világba vezet, ahol minden gyönyörű, de mozdíthatatlan és áthatolhatatlan. A fű éles késként vágja a talpat, a járás iszonyú erőfeszítést igényel. Kiderül azonban, hogy valójában ez a Mennország, ami a pokolból érkezett látogatók számára tapasztalható ilyennek, mindaddig, amíg el nem hagyják mindazt, amit onnan magukkal akarnak hozni. Ez a nagy válás: a számukra kedves gyarlóságaikból egy szikrát sem tarthatnak meg, s ebben próbálják segíteni őket az ott élő üdvözültek, több-kevesebb sikerrel. Az utazók és a mennylakók párbeszédeiből pedig kirajzódnak tipikus emberi hibáink, melyek elválasztanak bennünket az üdvözüléstől.

Mindkét mű azon felismerések irodalmi ruhába öltöztetése, melyeket *A szeretet négy arca* (*The four Loves*) szisztematikusan tár fel. Ez Lewis

életművének talán legfőbb vonatkoztatási pontja, itt vizsgálja, rendszerezi, dolgozza ki, miben áll számára a kereszténység alaptanítása, a szeretet.

A négy arc: *a dolgok szeretete, a ragaszkodó szeretet, a barátság és a szerelem* – melyek jól megélve és felemelve *a felebaráti szeretet*hez vezetnek, mely a keresztény élet legfőbb eszköze az Istenközelség eléréséhez. Mindezt Lewis a rá jellemző őszinteséggel, mindenféle moralizálástól, de cinizmustól is mentesen, derűs humorral fejti ki. A szeretet különböző formáit azért elemzi, hogy minél differenciáltabban lássunk a saját lelki életünkre – indítékainkra, hazugságainkra vagy éppen tisztaságunkra –, és megtanulhassuk, hogy *mit és hogyan* tudunk mindebből Istenhez méltóvá tenni. Semmi nem jó vagy rossz, „*mert a Legmagasabb nem áll meg a legmélyebb nélkül*” – ahogy a szerző erre sokszor emlékeztet. Egyedül rajtunk áll, hogy a félreértelmezett szeretetet démonná vagy bálvánnyá tesszük, mely fölfal minket, vagy Krisztushoz hasonlóan a valódi szeretet által az Istenhez vezető utat járjuk.

Lewis a Bevezetőben megkülönbözteti a *szükség-szeretetet* és az *ajándék-szeretetet*, amelyek mind a négy említett formában, különböző mértékben jelen vannak. Az előbbi a szeretetre való éhség, a szeretet passzív formája, egy olthatatlan szomj, mely féktelen önzéshez, de Istenhez is elvezethet bennünket. Ez teremtményi mivoltunkra jellemző, összeköt bennünket saját ösztöneinkkel, öntudatlan vágyainkkal, és az állatok szeretetével rokon. Az *ajándék-szeretet* a szeretet aktív formája. Istenhez tesz bennünket hasonlónak (hasonlóság általi közelség, közledés általi közelség), általa gyakorolhatjuk az *imitatio Deit*, sőt, legtisztább formájában a végső azonosságot is megvalósíthatjuk általa. Ugyanakkor, alászállított formájában szereteteink életét keseríthetjük meg vele.

Az első fejezetben a dolgokhoz való viszonyulásunkat, *a dolgok szeretetének* formáit az

élvezet fajtáinak vizsgálatán keresztül közelíti meg. Megkülönbözteti a *szükség-élvezetet* (például: szomjazónak a vízivás) az *ajándék-élvezettől* (például: művészeti alkotásban való gyönyörködés). Ahogy másutt, itt sem az a cél, hogy merev kategóriákat alkosson, egymás alá-fölé rendelje létünk különféle mozgatórugóit. Mindkettő lealacsonyíthat vagy felemelhet, attól függően, hogy önmagáért vagy Istenért van. „(...) *a szükség-élvezetek szintjén is lehetünk érdekmentesek vagy önzetlenek, s ez jóval hősiebb (...). Ám a megbecsült élvezeteknek még a legkedveltebb formájában is, nem beszélve a szépség mindenfajta megnyilvánulásának az értékeléséről, van valami, amit nemigen nevezhetünk másnak, mint a tárgy szeretetének és érdekmentességnek.*” (Ford. Orzós Ágnes)

E fejezetben külön kitér a természet szeretetére. Óva int bennünket attól, hogy az önmagában

vett természetet tanítómesterünknek tartjuk, vagy vallásos áhítatunk tárgyává tesszük. Akkor fordulunk felé helyes módon, ha Isten dicsőségének tükröződését ismerjük fel benne, minden érzékkel tapasztalható módon.

Végül a *hazaszeretet* érzését, mint a dolgok szeretetének egy formáját elemzi: *„Mint minden természetes vonzódás, ez is a földöntúli szeretet versenytársává válhat, ám lehet arra való felkészülés, utánpótlás is, lelki izomerősítés, amit az isteni kegyelem később magasabb célokra használhat.”*

A második fejezetben arról a fajta szeretetről ír, ami *„a szeretet legszerényebb és legelterjedtebb formája”*, és emberben, állatban egyaránt megvan: a *ragaszkodó szeretetről*. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy teljesen alacsonyrendű vagy elvetendő lenne. Hogy is lehetne, ha *minden* lélekbe eleve bele van plántálva? Egy adottság (adomány) a teremtmények számára, hogy a szeretet e kezdetleges formáját Istenre irányítva, egyedül a Hozzá való ragaszkodássá nemesüljön. Mivel a ragaszkodás nem racionális megfontolásokon alapul (néha egyenesen irracionális), *„szélesíti az ember látókörét, minden földi szeretet közül a legegységesebb, a legkevésbé válogatós, a*

legszelebbebb körű. (...) nem vár túl sokat, elnézi a hibákat, könnyen újraéled (...), ahogy a szeretet (caritas) is »hosszútűrő« és »megbocsájtó.« Magára hagyva azonban nagyon kártékony lehet. A szeretet örve alatt – valójában pusztán önzésként – minden életet megfojt, kipusztít maga körül (mint az olyan feleség vagy családanya, aki gondoskodásával üldözi, zsarolja szeretteit, holtan egyedül neki van rá szüksége). Erre mindannyian ismerünk példákat, és persze magunkban is felfedezhetjük...

A szerző a következő fejezetben a *barátságot*, mint a szeretet legkevésbé természetes formáját mutatja be. Nem függ össze a testtel, az ösztönökkel, és a legkevésbé sem szükségszerű. Nagysága és veszélyei egyaránt ezekben rejlenek. A barátság alapja a szabad választás, a másik érdekektől mentes megbecsülése és a közös lelki-szellemi alapok. *„A szeretet valamennyi válfaja közül csak a barátság által lettünk istenekhez vagy angyalokhoz hasonlónak.”* A barátságban nincsenek társadalmi szerepek, alá-fölérendeltségi viszonyok. A baráti kör tagjai mint *„független birodalmak uralkodói”* találkoznak egymással. Nem a személyiség számít, hanem az ember

mélyebb lénye. A barátoknak nincsenek egymással kapcsolatban elvárásaik. E kritériumok megvalósítása nélkül pedig nem beszélhetünk barátságról. Mindezek miatt a tiszta (felebaráti) szeretet előképe lehet.

Viszont, ha a baráti közösség nincs megszentelve azáltal, hogy értékrendjük a legmagasabb célok irányába van beállítva, hajlamos kirekeszteni a rajta kívüli világot. A rossz

közös alap göggel, hamis fensőbbiségérzéssel töltheti el a kör tagjait. A barátság az ellenállás és lázadás egy formája a világgal szemben, ami szintén kétélű dolog.

Akárhogy is van, barátság többnyire csak férfiak között lehetséges. A viszony természetét sokan félreértelmezve valamiféle látens homoszexualitással vádolták meg ezt a nemes emberi kapcsolatformát. Lewis hosszasan foglalkozik e vád cáfolatával.

A barátság különleges, szoros és kívülálló számúra hozzáférhetetlen jellegét megérezve, de nem értve, a nők gyakran féltékenyek a férfibarátságra, és olykor mindent megtesznek ellehetetlenítése érdekében. Ők maguk viszont, sajnos, nagyon ritkán alkalmasak ilyen kapcsolat kialakítására.

A szerző végül figyelmeztet: a barátság minden nagyszerűsége mellett lelki természetű, nem tudja önmagát megváltani, kevés, ha általa csupán „önjelölt lelki nemesekké” válunk. Ezért ne feledjük: „A barátság (Isten) kezében eszköz a teremtésre és a kinyilatkoztatásra. Ezen a lakomán Ő terítette az asztalt, Ő választotta ki a vendégeket. S Ő az, akinek az asztalfőn van a helye.”

Lewis a szerelemről szóló fejezetben először azt vizsgálja, hogy a szexualitás és az érzékiség mennyire szorosan kapcsolódik hozzá. Véleménye szerint egyik sem feltétele a szerelmi érzésnek. Kritizálja a modern pszichológiát is a kérdés túlhangsúlyozása miatt, de a másik oldalon a moralizálásnak sem ad helyet.

Felhívja a figyelmet arra, hogy a szeretet formái közül leginkább a szerelem hordozza magában a veszélyt, hogy bálvánnyá tegyük. Intenzitása és eksztatikus volta miatt mintája lehet az Istennel való egyesülésnek, de ugyanezért a

helyébe is léphet, Isten helyett magát a szerelmet és szerelmünk tárgyát imádvá.

A szerelmet egyszerre mutatja be kozmikus misztériumjátékként és vásári komédiaként. A bálványimádás elkerülésének lehetőségét a hamis pátosz legnagyobb ellenségeiben, a humorban és a játékosságban látja. Ha minderről nem feledkezünk meg, a szerelem valóban az Istennel való egyesülés eszköze lehet, mintája annak, hogyan szeressük Istent és felebarátainkat.

Itt szeretném felhívni a figyelmet a szerző *A bánatról* című könyvére is, mely a szerelmesét gyászoló férfi önvallomása. Naplójában kérlelhetetlen őszinteséggel vizsgálja saját szerelme mibenlétét, tisztaságát, örökérvényűségét. Nagyon ajánljuk mindenkinek, aki tanulni szeretne a szerelemről egy igazán hiteles embertől.

A szeretet négy arcának utolsó fejezete a *felebaráti szeretetet*, a szeretet négy formájának betetőzését mutatja be. Lewis saját bevallása szerint az egész könyvet azért írta, hogy bebizonyítsa: a szeretet önmagában nem elég. Különböző formái megalkotásával az a szándéka Istennek, hogy a mi akaratunk öltöztesse fel azokat, életadó kegyelme által. Azt mondja, ha embertársainkhoz, akiket látunk, hátsó szándék nélkül, tiszta, felebaráti szeretettel tudunk fordulni, akkor tudunk Isten felé fordulni is, akit nem látunk. Mindaddig azonban természetünkből fakadó *spontán* szeretetünk – érezzük bármilyen őszintének és mélynek – az isteni szeretet helyét fogja bitorolni.

Ám ha szeretetünk bármelyik arca Isten iránt érzett természetfölötti szeretetünket ébreszti fel, helyénvaló. „Ha eljő Isten (és csak akkor), maradhatnak a félistenek is.”

Király Liliom